

ମାତା ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ

ଭାବବତୀ

ପ୍ରକାଶକ :-

ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ

ମୂଲ୍ୟ - ଏକଟଙ୍କା

କବିସମ୍ରାଟ ଧୃତପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ

ଭାବବତୀ

(ସୁବୋଧଲ ଟୀକା ସହ)

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସିଂହ

ସ୍ୱଗ୍ରାହକ ଓ ଟୀକାକାର
ଶ୍ରୀ ଦୁଃଖିଣ୍ୟାମ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଏମ୍. ଏ

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ
୧୯୭୯

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ

ଓଡ଼ିଶା ଜଗନ୍ନାଥ କମ୍ପାନୀ
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସିଂହ
ବାଲୁବଜାର ପୋ: ଶୁକ୍ଳନାଗେଇ
କଟକ

ମୂଲ୍ୟ—ଏକଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ମୁଖବନ୍ତ

କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ କବି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଯେତେବେଳେ ଦାରୁଣ ଦୁର୍ବିପାକ, ଓଡ଼ିଶା ଯେତେବେଳେ ଖଣ୍ଡିତ ଭୂଖଣ୍ଡ; ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ରକ୍ଷାପାଇଁ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ମାଡ଼ାସରାଜ୍ୟାନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଗଞ୍ଜାମଜିଲ୍ଲାରେ ରାଜ-ସିଂହାସନ ପ୍ରତି ବାଜୁଥିବା ହୋଇ ସାରସ୍ବତସାଧନା-ବ୍ରତୀ ହୋଇଥିଲେ ଭଞ୍ଜରାଜକୁମାର ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ତାଙ୍କର ସୀମିତ ଜୀବନକାଳ (ଖ୍ରୀ: ୧୭୮୦-୧୭୯୦) ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟସାହିତ୍ୟକୁ ସେ ଯେଉଁପରି ସମୃଦ୍ଧ କରିଗଲେ, ତାହା ଭାବିଲେ ହୃଦୟ ବିସ୍ମୟାଦିଭୂତ ହୁଏ । ଜୀବନର ପୃଷ୍ଠି ତାରୁଣ୍ୟରେ ରସାଳ ହୃଦୟର କମଳାୟ ଭାବରାଜକୁ ରୂପଦେଇ ସେ ଯେଉଁ କମ୍ପକଳାଭାବ କାବ୍ୟରାଜ ପ୍ରଣୟନ କରିଗଲେ ତାହା ଆଜି ମଧ୍ୟ ତରୁଣକୁଳକୁ ଶୁଦ୍ଧିତ ଓ ଆନନ୍ଦିତ କରୁଛି । ତେଣୁ ଆଜି ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ ସମାବେଦି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଅତି ମାନ୍ୟରେ ଅଦୃତ ହେଉଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆଜାତି ଭଞ୍ଜକବିଙ୍କୁ ଏ ଜାତିର କଳାକମ୍ପ ସାରସ୍ବତ ରାଜ୍ୟର ସମ୍ରାଟରୂପେ ମାନିନେଇଛି । ଭଞ୍ଜୀୟ କାବ୍ୟ ଏତେ ଆଦର ଲାଭ କରୁଛି ଯେ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ବହୁ ରଚନା ଭଞ୍ଜ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ସେ ସବୁର ସଂପର୍କ ଗବେଷଣା ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସେଷିତ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାବବତୀର ଭଞ୍ଜୀୟ ରଚନାକୁ ନେଇ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ଭଞ୍ଜ ରାଜବଂଶରେ ‘ମଙ୍ଗରାଜ’ ଉପାଧି ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା
 ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୁହେଁ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ‘ସମକ ରାଜା
 ଚଉତିଶା’ ଓ ଆଉ କେତେକ କବିତାର ଭଞ୍ଜୀୟ କୃତିରୁ ଉପରେ
 ସନ୍ଦେହ ଆସିପାରେ ନୁହେଁ । ‘ମଙ୍ଗରାଜ’ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ
 (ମଙ୍ଗ—ପ୍ରାନ୍ତ ତାହାର ରାଜା) କୌଣସି ଏକ ପ୍ରାନ୍ତର ବା
 ମଣ୍ଡଳର ରାଜା ବୋଲି, ଯଦି ଉପେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳର
 ଅପରିପକ୍ୱ ମନରେ ସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥାରେ ରାଜସିଂହାସନର ଲଳିତା ପରିହାର
 କରି ନପାରି ବ୍ୟବହାର କରିଥିବେ; ତେବେ ହୁଏତ କେତେକ
 କାବ୍ୟ ଭଞ୍ଜୀୟ ରଚନାସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ
 ତାଙ୍କର କବିତ୍ୱର ପ୍ରକୃତ ପରିଚ୍ଛେଦକ ଗ୍ରନ୍ଥରାଜ (ଯଥା :—
 ବୈଦେହୀନୀ ବିଳାସ, ଲବଣ୍ୟବିଣା, ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ, କୋଟିକ୍ରାନ୍ତାଣ୍ଡ-
 ସୁନ୍ଦରୀ, ପ୍ରେମ ସୁଧାନିଧି ଇତ୍ୟାଦି) ରେ ମଙ୍ଗରାଜ ପଦ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ
 ମିଳେ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଏହି ରଚନାବେଳେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ରାଜସିଂହାସନ
 ପ୍ରତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାତଶ୍ରଦ୍ଧ ହୋଇ, ସାରସ୍ୱତ ରାଜ୍ୟର ସମ୍ରାଟ୍ ପଦରେ
 ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେଲେଣି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ, ‘ସ୍ରାବବଂଶୀ’
 ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏକ ପ୍ରାଥମିକ ରଚନା । ଏହାର ଷ୍ଟେଟ୍ସମ୍ୟାନ୍ ଶେଷରେ
 ‘ଉପେନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗରାଜ ଏ ଭଞ୍ଜୀ’ରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ହୁଏ । ଶ୍ରୀମାତା,
 ସ୍ରାବ ଓ ଶୈଳୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଭଞ୍ଜୀୟ ପ୍ରତିଭାର ପ୍ରଥମ
 କାବ୍ୟକୃତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଚିନ୍ତାବ୍ୟ ବନ୍ଦୋଦୟରେ
 ସ୍ୱୟଂ କବି ସମ୍ରାଟ୍ “ସ୍ରାବବଂଶୀ ମୁକ୍ତାବଳି ପ୍ରମାଣ, ବରଜଲୀଳା ଯେ
 ଗୁଣଭୂଷଣ” (୧-୧୫) କହି ତାଙ୍କର କୃତ ସ୍ରାବବଂଶୀକୁ ସ୍ୱୀକୃତି
 ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଭବବଞ୍ଚର ଭାଷା ଅତି ସରଳ । ଭବ ଅପରିପକ୍ୱ । କିନ୍ତୁ ଏହି
ଅପରିପକ୍ୱ ଭବ, ସରଳଭାଷା ହିଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାବ୍ୟମାନଙ୍କରେ
ପ୍ରୌଢ଼ତା ପ୍ରାପ୍ତହୋଇ ଉଞ୍ଜୀୟ ପ୍ରତିଭାର ରକ୍ତିମନ୍ତ ବଭବ ପ୍ରଦର୍ଶନ
କରିଛି । ସେହି ଏକ ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କ କଥାବସ୍ତୁ ଯାହାର ଭାବଗାନ
ଭାବବଞ୍ଚରେ ନିହିତ, ତାହା ପରେ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶମଞ୍ଜୁଳ ଲବଣ୍ୟବଞ୍ଚରେ
ରସୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିତାରୁଣ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପରେ କୋଟିଗ୍ରନ୍ଥାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀରେ
ପୌଢ଼ତା ଲଭ କରିଛି ।

ଯାହାର ଯୁବା ବୟସେ   ମନର ଯୁବଣ ପାଶେ
ନାହିଁ ତାହା ଶାଳବାର କି ପ୍ରୟୋଜନ,
ମାରଦଣ୍ଡ ପର ହୋଇ   ହିତୁବନେ କଷ୍ଟ ନାହିଁ
ତାପ ନାହିଁ ଏକାହୋଇ ନେବାରୁ ଦନ,
କର୍ତ୍ତୃ କରି ତାକୁ ନ ଗଣି
ସେ ତରୁଣୀ ରସଗର୍ଭ ବାଣୀ ନ ଶୁଣି ।

(ଭବବଞ୍ଚ ୩୫)

ଏଥିରୁ ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତରୁଣ ଶାବନର ଆଲୋକମନ କିପରି
ଏକ ପରାଣ ସାଥୀ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲା, ତାହା ପସ୍ତୁ ହୁଏ । ତାହାକୁ
ଅଧିକ ପସ୍ତୁତର କରି କବିବର କହିଛନ୍ତି —

ମୋହର ଏ ବୟସରେ   ଯୁବଣ ନାହିଁ ପାଶରେ
ବିଅର୍ଥ ଏ ସମ୍ପଦରୁ ଭଲିଲ ମନ,^୧

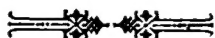
(ଭବବଞ୍ଚ ୩୯)

ଭଞ୍ଜୀୟ କାବ୍ୟକ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କଲବେଳେ ଭବବନ୍ଧ ଏକ ସୁଦୃଢ଼ମ କାବ୍ୟ ହେଲେ ହେଁ ପ୍ରଥମ ଭଞ୍ଜକାବ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରଥମେ ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରିବ । ଏହି ସୁଦୃଢ଼ କାବ୍ୟଟିର ମୁଖଶାଳା ଦେଉଳଠାରୁ ବଡ଼ ହୋଇଯିବା ଆଶଙ୍କାରେ ଏହା ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା କରିବାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲି ।

ଦୁଇଖଣ୍ଡ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଓ ଖଣ୍ଡିଏ ଅତି ପୁରୁଣା ଖଣ୍ଡିତ ଜାଣି ବହିର ଆଗ୍ରସରେ ଏହାର ସମ୍ପାଦନା କଲି । କାବ୍ୟଟିର ଭାବ, ଭାଷା ସରଳ ସୁବୋଧ୍ୟ ହେତୁ, ଏହାର ବିସ୍ତୃତ ଟୀକା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ମନେକରି ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଟିପ୍ପଣୀରେ ସଂଯୋଜିତ କରିଛି । ଯେଉଁମାନେ ଭଞ୍ଜସାହିତ୍ୟର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରସାରପାଇଁ ଅନବରତ ଅଧ୍ୟବସାୟ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜ୍ଞାପନ କରି, ଏହି ଭଞ୍ଜୀୟକୃତିକୁ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ ଅର୍ପଣ କରୁଛି । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ଦୁଃଖିଶ୍ୟାମ ପଟ୍ଟନାୟକ
ସମ୍ପାଦକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ବ୍ୟାପାର ବିଭାଗ
ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭
ତା ୫ । ୭ । ୭୯ ରଖ

ଭାବବତୀ

ପ୍ରଥମ ଛାନ୍ଦ

ସ୍ଵଗ—ନଳମାଗୋଡ଼ା

ଜୟ ଜୟ ଶୁଭରତ ଭରତ ବନ୍ଦିତ ।

ଜୟ ଜୟ ସଲକ୍ଷଣ ଲକ୍ଷଣ ମୋଦିତ ହେ । ୧ ।

କାବ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ଦ୍ଵାରା ବିପ୍ଳବନାଶକ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ପାରମ୍ପରିକ ଶକ୍ତିରେ ସମତାରକ ମନ୍ତ୍ରପିତ୍ତ କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚ ପଦରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରବ କରୁଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଜୟ ଶବ୍ଦ ନମସ୍କାରମୂଳକ । ରୂପ-ଗୋସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍କଳ-ମାଳମଣିର ମଙ୍ଗଳାଚରଣରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ‘ଜୟତି’ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ଵନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖିଛନ୍ତି— ‘ଜୟତ୍ୟର୍ଥେନ ତଂ ପ୍ରତି ପ୍ରଣତୋଽସ୍ମୀତି ନମସ୍ତାସ୍ତେଽପି ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟତେ’ (ଆନନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଟୀକା) ।

୧ । ଶୁଭରତ—ଶୁଭକର୍ମରେ ରତ । ସଲକ୍ଷଣ—ଶୁଭଲକ୍ଷଣ ଯୁକ୍ତ ବା ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ ବା ଲକ୍ଷଣଙ୍କ ସହ ସବଦା ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ହେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ତୁମେ ସମସ୍ତ ଶୁଭକର୍ମରେ ସବଦା ଲିପ୍ତ ଥାଅ, ତୁମେ ଭରତଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପୂଜାପାଅ । ହେ ସମସ୍ତ ଶୁଭଲକ୍ଷଣାନ୍ବିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତୁମେ ଲକ୍ଷଣଙ୍କ (ସେବା) ଦ୍ଵାରା ସବଦା ପ୍ରୀତ । ତୁମକୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।

ଜୟ ଜୟ ସୀତା ଶୀ(ସି)ତାଂଶୁଲପନା ପ୍ରିୟ ।
 ଜୟ ଜୟ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସୁଖୋଦୟ ହେ । ୨ ।
 ଜୟ ଜୟ ଜନକ ଜନକ-ତୋଷକର ।
 ଜୟ ଜୟ ସୁଗ୍ରୀବ ସୁଗ୍ରୀବ ସୁଖକର ହେ । ୩ ।
 ଜୟ ଜୟ ସଦାଶିବ ସଦାଶିବ ପୂଜ୍ୟ ।
 ଜୟ ଭବ ଚରଣୀ ଚରଣିବଂଶ ରାଜ ହେ । ୪ ।

୨ । ଯେଉଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା ସୀତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ, ସ୍ବୟଂ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ନିହନ୍ତା ଏବଂ କନିଷ୍ଠ ଶତ୍ରୁଘ୍ନର ଯେ ସୁଖଦାତା, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛି ।

୩ । ଜନକ—ପିତା, “ତାତପୁ ଜନକଃ ପିତା ଇତ୍ୟମରଃ”, ଜନକମହର୍ଷି । ସୁଗ୍ରୀବ—ଉତ୍ତମଗ୍ରୀବା ଯାହାଙ୍କର, ବାନର ରାଜା ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମିତ୍ର ।

ହେ ସଂସାରର ଜନକ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ତୁମେ ଜନକ ମହର୍ଷିଙ୍କ (ଶିବଧନୁ ଭଗ୍ନକରି ସୀତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିବାରୁ) ଆନନ୍ଦଦାତା ଅଟ । ହେ ଉତ୍ତମ ଗ୍ରୀବାଶାଳୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ତୁମେ ମିତ୍ର ସୁଗ୍ରୀବର ସୁଖଦାତା ଅଟ । ତୁମକୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।

୪ । ଚରଣୀ—ନୌକା, ଚରଣି—ସୂର୍ଯ୍ୟ “ଦ୍ୟୁମଣିପୁରଣିମିତ୍ରଃ ଇତ୍ୟମରଃ” ।

ଯେଉଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସର୍ବଦା ମଙ୍ଗଳମୟ ଏବଂ ମହାଦେବ ଶିବଙ୍କ ହାସ ପୂଜ୍ୟ, ଯେ ସଂସାର ସାଗର ପାରିତୋଷକରେ ନୌକା ସଦୃଶ, ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ବା ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛି ।

ଜୟ ଜୟ ମରୁତ ମରୁତ ସୁତ ପକ୍ଷ ।
 ଜୟ ନାଶ ବିଶ୍ୱାସଣ ବିଶ୍ୱାସଣ ରକ୍ଷ ହେ ।୫।
 ସେ ପ୍ରଭୁ ପଦାରବନ୍ଦ ଚିତ୍ତେ ଧ୍ୟାନ କରି ।
 ଭବବଞ୍ଚା ଚରିତ ମୁଁ କହଇ ବିସ୍ତାରି ହେ ।୬।
 କେରଳ ଦେଶେ କୁସୁମଶର ନାମେ ରାଜା ।
 ଏ ମହାମଣ୍ଡଳେ ଯାଇ ଭୁଜ ପାଇ ପୂଜା ହେ ।୭।
 ସୁଷମା ସୁଷମା ପଦ୍ମା ପଦ୍ମାବତୀ ରାଣୀ ।
 ଭବବଞ୍ଚା ବୋଲି ତାର ଏକଇ ଦୁଲ୍ଲଖୀ ହେ ।୮।

୫ । ମରୁତ—ପବନ, ଦେବତା “ମରୁତେ ପବନାମରୌ
 ଇତ୍ୟମରଃ” । ବିଶ୍ୱାସଣ—ଅତି ଭୟଙ୍କର, ରାବଣର
 ସାନଭାଇ ।

ହେ ଦେବତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ତୁମେ ପବନସୁତ ହନୁମାନଙ୍କ
 ସପକ୍ଷ ଅଟ । ତୁମେ ସହାରକାଳରେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ରୂପ
 ଧାରଣ କରିଥାଅ । ହେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସଣର ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା
 ଅଟ । ତୁମକୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।

୬ । ସେହି ପ୍ରଭୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମକୁ ଚିତ୍ତରେ ଧ୍ୟାନକରି ମୁଁ
 ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ କବି ଭବବଞ୍ଚା କାବ୍ୟ ବିଷୟକୁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳଭାବରେ
 ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି ।

୭ । ଭୁଜ ପାଇ ପୂଜା—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରାଧର୍ମୀ ।

୮ । ସୁଷମା—ପରମାଶୋଭା, ସୁଷମା ପଦ୍ମା—ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶୋଭା ।

କୁସୁମଶର ରାଜାଙ୍କର ରାଣୀ ପଦ୍ମାବତୀ । ତାଙ୍କର
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରି । ପଦ୍ମାବତୀ ରାଣୀଙ୍କର
 ଭବବଞ୍ଚା ନାମରେ ଏକମାତ୍ର ଝିଅ ଥିଲା ।

ତାହାର ଜନ୍ମ ଜାଣିଣ ଭୟରୁ ପାବଣୀ ।
 ପଶୁପତି ଅଙ୍ଗଦେଶେ ଯାଇ ପଶିଛନ୍ତି ହେ । ୧ ।
 ଯେହୁ ମନୋରମା ରମା କରି ଏ ବିରୁର ।
 ହରି କୋଳେ ଲୁଚିଛନ୍ତି ଲଭି ମହା ଦର ହେ । ୧୦ ।
 ଅପସରା ଅପସର ଗଲେ ଅବମାରୁ ।
 ନିର୍ନିମିଷ ହୋଇଲେ କି ସୁନ୍ଦର ଶଙ୍କାରୁ ହେ । ୧୧ ।
 ଶରୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ଗ୍ରାସି ଗୁପ୍ତା ଅଶ୍ରୁ ରୂପ ଧରି ।
 ଛୋଡ଼ି ତରଳ ଚିତ୍ତ ହୋଇଲେକ ବାରି ହେ । ୧୨ ।
 ବାଲ୍ମ ଅବସ୍ଥାରେ ମହାରୁଷିମାନେ ଦେଖି ।
 ଆଖିରେ ତାହାର ଶୋଭା ଲେଖା ନେଲେ ଲେଖି ଯେ । ୧୩ ।
 ଯୋଗୀ ଦେଖି ବିରୁରଲେ ଆନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରୀ ଏହି ।
 ଏଥର ମନମଥର ଶରେ ହେବା ଦହି ଯେ । ୧୪ ।
 କାମ କାମନାହିଁ ଏହି ହେଉ ଯୁବାକାଳ ।
 ମହାଜିତ ପଦ କେହି ନେବ କାଳ ଆଳ ହେ । ୧୫ ।
 ବହି ଯଦି ଆସିଣ ତକ୍ଷକ ହୋଇ ରହି ।
 ବିରୁରଇ ଏହା ପର ପାଇବ କି ବହି ଯେ । ୧୬ ।

- ୯ । ପଶୁପତି — ଶିବ “ପଶୁପତିଃ ଶିବଃ ଶୂକ୍ଳୀ ଇନ୍ଦ୍ରମରଃ” ।
 ୧୦ । ରମା—ଲକ୍ଷ୍ମୀ “ସୀରେଦତନୟା ରମା ଇନ୍ଦ୍ରମରଃ” ।
 ଦର—ଭୟ ।
 ୧୧ । ଅପସରା—ସୂର୍ଯ୍ୟବେଶ୍ୟା, ଅପସର—ପଳାଇଯିବା । ଅବମା—
 ଦୃଶ୍ୟ, ନିର୍ନିମିଷ—ପଲକସ୍ଥାନ ।
 ୧୨ । ଅଶ୍ରୁ—ମାତ୍ରଦୋଷା (ଅଶ୍ରୁ—ପାଠାନ୍ତର)
 ୧୪ । ଇନ୍ଦ୍ରୀ—ଇନ୍ଦ୍ରର ଅର୍ଥ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ, ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆରେ ତାର
 ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ଦ୍ରୀ ହୋଇଛି ।

ଅନେକ କୃତ୍ରିମ ପୁଣି ତା ସମେ ନିର୍ମାଣୀ ।
 ବୁଝିବାକୁ ଜେମା ଖେଳିବାକୁ ଦିଏ ପୁଣି ଯେ । ୧୭।
 ଏମନ୍ତେ କେତେଦିନେ ପ୍ରବେଶ ଯଜ୍ଞବନ ।
 ବସନେ ପ୍ରଜାଣ ହୋଇ ଦିଶିଲକ ପ୍ରଜା ଯେ । ୧୮।
 ମଦନଭୂପତି ଦିଗଦିଜେ ମନେ କରି ।
 ଚାନ୍ଦିନୀ ପାଶପୁର ଅଛି କି ଉତ୍ତର ଯେ । ୧୯।
 ମନ୍ଦହାସ ବନ୍ଧୁରାଣ ଆସି ବାସ କଲେ ।
 ଚମ୍ପା ଶମ୍ପା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେଇଗଲେ ଯେ । ୨୦।
 ଚନ୍ଦ୍ରାଣୀରେ ଚଞ୍ଚଳତା ଗତିରେ ମନ୍ଦୁର ।
 ମଧ୍ୟଦେଶରେ କୃଷତା ବନ୍ଧରେ ପ୍ରୀବର ଯେ । ୨୧।
 ବଶିକରଣ ପ୍ରମୁଦ ଉଚ୍ଚାଟ ଦର୍ଶନେ ।
 ସ୍ଥାନ କଲେ ଆସିଣ ଯି ଉତ୍ତର ମୋହନେ ହେ । ୨୨।
 କନ୍ଦର୍ପ ଭାବେ ରଚିଲ ଅବର ପିତକା ।
 ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଦକୁ ତହିଁ ପାଇଲ ନାହିଁକା ଯେ । ୨୩।
 ସେହିଦିନୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ଜାତ ମହାପତି ଚିତ୍ତେ ।
 ନିଜ ଦୁଷ୍ଟତା ବିବାହ ନିବାହ ନିମନ୍ତେ ଯେ । ୨୪।
 ଏଥୁ ଆନ ଚରିତ ଶୁଣ ହେ ସାଧୁନର ।
 * ଶ୍ରେଣ ଦେଶ ମହାପତି ନାମ ମଧୁକର ଯେ । ୨୫।

୧୯ । ମଦନ ଭୂପତି—କନ୍ଦର୍ପ ରାଜା, ପାଶ—ବନ୍ଧତା “ତିର୍ଯ୍ୟଗର୍ଥେ
 ପାଶ ତରଃ ଇତ୍ୟମରଃ” ।

୨୦ । ଶମ୍ପା—ବଜୁଳି, ସୁବର୍ଣ୍ଣ—ସୁନା, ଉତ୍ତମବର୍ଣ୍ଣ ।

୨୫ । * (ଟିପ୍ପଣୀ) ଚୋଳ ଦେଶ କାବେଶ୍ୱରବର୍ତ୍ତୀ, ମହାଶୂରର ଦକ୍ଷିଣ
 ଭାଗବର୍ତ୍ତୀ ଭୂଖଣ୍ଡ । ଏହା ପରେ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ନାମରେ କଥିତ ହେଲା ।

ତାହା ପ୍ରିୟବନ୍ଧା ଚନ୍ଦ୍ରାବନ୍ଧା ନାମେ ବାଳୀ ।
 ତାହା ଗର୍ଭୋଦୟ ପୁତ୍ର ଅତି ଗୁଣଶାଳୀ ଯେ । ୨୭।
 ଯାତକ ଶୁଭକ ତୋଷେ ଯା ଧନ କବର ।
 ରଣେ ପ୍ରକଟ କରଇ ଅନେକ କବର ଯେ । ୨୮।
 ରୂପ ଚାହିଁ ଅରୂପ ଯାହାର ଫୁଲରୂପ ।
 ଆଉ କିସ ବଞ୍ଚିବାଟି ତା ଶୋଭା କଳାପ ଯେ । । ୨୯।
 କନ୍ୟା ସମ ଶୋଭିବା ନିମନ୍ତେ ଦୁଇମାନେ ।
 ସମପଟ ଦେନଶ ବୁଲନ୍ତି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେ । ୩୦।
 କେରଳ ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ ବେନି ଦୂତେ ଯାଇଁ ।
 ମାଳିନୀ ମନ୍ଦିରେ ଚାହିଁ ସେ ରାସକ ରହି ଯେ । ୩୧।
 ପ୍ରସାଦୁଁ ପଟ ଗୋଟିଏ ଫୁଲମାଳା ସଙ୍ଗେ ।
 ଦେନ ମାଳିନୀ ଚଳଇ ଜେମାପୁର ରଙ୍ଗେ ଯେ । ୩୨।
 ଏକପଟ ସତବକୁ ଦୂତେ ଦେଖାଇଲେ ।
 ଜେମା ସମ ବର ହେଲା ମନ୍ଦୀ ବିଚାରଲେ ହେ । ୩୩।
 ରଜାକୁ ନେଇଣ କରାଇଲେ ଦରଶନ ।
 ପଟ ଚାହିଁ ନୃପତିର ହରଷିତ ମନ ହେ । ୩୪।
 ଦୁଇ ବରଗିଲେ ଶୈଳପତିର ଛୁମ୍ବକୁ ।
 ପୁଅୀ ବିଦ୍ରା କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ପୁଅକୁ ହେ । ୩୫।
 ରାମ ଆୟୁ ଉପଇନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ କହେ ରସ ।
 ପଞ୍ଚସିଂହ ପଦେ ଏହୁ ଛୁଇଁ ହେଲା ଶେଷ ହେ । ୩୬।

୨୭ । କବର—ଜଳ, ମୁଣ୍ଡସ୍ନାନ ଗଣ୍ଡି ।

୨୯ । ଫୁଲରୂପ—କନ୍ଦର୍ପ, କଳାପ—ସମୁଦ୍ର ।

୨୯ । ସମପଟ—ସମାନ ହୋଇଥିବା (ଅବକଳ) ଶେଷପଟ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଛତୁମବରଡ଼ୀ, କଳଶା ବାଣୀ ।

ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ସାଧୁଜନେ ଶୁଣ ଦିବ୍ୟରସ
ଅନ୍ତଃସ୍ଵରେ ମାଳବାଳୀ ହୋଇଲୁ ପ୍ରବେଶି ଯେ ।
ପୁଷ୍ପଦେଲ ନୃପତିନୟନା ସଖୀ କରେ
ଏକସଖୀ ପୂଜା କରୁଅଛି ତଦୁତ୍ତରେ ଯେ । ୧ ।
କଷେ କି ନ୍ୟସ୍ତ କରିଛ ବସନ ଘୋଡ଼ାଇ
ଏନନ୍ତ ଦେନି ତା ପଛ ଦେନିଲେ ଛଡ଼ାଇ ଯେ ।
ଫେଡ଼ି ଦେଖିଲେ ମଦନ-ନିନ୍ଦନ ସୁନ୍ଦର
ଅନିମେଷ ହୋଇଲୁ ନୟନ ତାହାଙ୍କର ଯେ । ୨ ।
ବରୁଣିଲେ ରୁଣୁମୁଖ ଭଲ ନିର୍ମାଣିଲୁ
ଆନୁ ସଖୀ ପାଇଁ ପଛ ଏ ପୁରେ ଆଣିଲୁ ଯେ ।
ଭକ୍ତୁଆଇ ଏହାସମ ପୁରୁଷ କି ଥିବ
କରିଥିଲୁ ଯେଶୁକରି ଏ ରୂପ ଦଇବ ଯେ । ୩ ।
ନ ଜାଣିଲୁ ପରା ହୋଇ ରମଣୀ-ରତନ
ସନ୍ନିକଟ ହୋଇ ବୋଲୁଅଛି ଏ ବଚନ ଯେ ।
ଏଡ଼େ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ ହୋଇ କିସ ଦେଖୁଅଛି
ମୋତେ ଦେଖିବାରେ ତାହା କରୁଅ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଯେ । ୪ ।

ସଜନୀ ବୋଇଲେ ଆମ୍ଭେ ପଛ ଦେଖାଇବା
 କରାଇବେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଅବା ଯେ ।
 ଏହା କହି ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁରୁଷ ଦେଖାଇଲେ
 ଦୃଷ୍ଟି ଅନୁରାଗୁଁ ଚିତ୍ତ ବଳିଲେ ଜାଣିଲେ ଯେ । ୫
 ସହଚରୀ ବିରୁଦ୍ଧ ଲେଖିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରନାଗ
 ତାହା ଦେଖି ହରଷେ ଚଳିଲେ ମାଳାକାଶ୍ରେ ଯେ ।
 ଦୂତେ ତାଙ୍କ ପଛ ବୋଲି ଫେଡ଼ି ଅନାଇଲେ
 ଦବ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀକ ଦେଖି ଦେନଶ ଚଳିଲେ ଯେ । ୬
 ବିରହ ଅନଳ ଅନ୍ତର୍ଗତେ ଜାତ ହୋଇ
 ଦିନୁ ଦିନୁ ତନୁ ତନୁ କଳାକରମୁଖୁଁ ଯେ ।
 ବିଷ ଆଶୀବିଷ ବିଷ ସମାନ ଅଶନ
 କଲେ ମାଳା ପାଶ ପାଶ ଶଙ୍କା ହୁଏ ମନ ଯେ । ୭

୭ । ଦିନୁ ଦିନୁ—ଦିନକୁ ଦିନକୁ, ପ୍ରତିଦିନକୁ । ତନୁ—ଶରୀର,
 କ୍ଷୀଣ; କଳାକରମୁଖୁଁ—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ; ବିଷ—ଜଳ, ଅଶନ—
 ଭୋଜନ; ଆଶୀବିଷ ବିଷ—ସର୍ପବିଷ, ସମାନ—ତୁଲ୍ୟ;
 ପାଶ—ପାଶ, ପାସ ।

ଭବବଢ଼ାର ହୃଦୟରେ ବିରହ ଅନଳ ଯେତେବେଳେ
 ଜାତ ହେଲା, ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରବଦନାର ଶରୀର ଦିନକୁ ଦିନ କ୍ଷୀଣ
 ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପାନଭୋଜନାଦି ସବୁ ସାଧର ବିଷ ପରି
 ମନେ ହେଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଫୁଲମାଳା ପାଶକୁ
 ଆଣିଲେ ତାହା ପାସ ପରି ଶଙ୍କା ହେଲା । ଏ ସବୁ କନ୍ଦର୍ପ
 ବିକାର ହେତୁ ସମ୍ଭବ ହେଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଚନ୍ଦ୍ରକର ଚନ୍ଦ୍ରଚୂର ତାରେ
 ତାପଦତ୍ତ ସ ଆତପ କର ସମାନରେ ଯେ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ରଗୋଷ୍ଠ ଚନ୍ଦ୍ରେ ପ୍ରତି
 ବସେ ଅନାଇଣ ବାଳା ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦିତ ଯେ । ୮ ।
 ବୋଇଲୁ ତୁ ଦିନକର ନାଶ ଛୁର ବଧ
 ଏଥୁଁ ତୋର ଅବା ହେଉଅଛି କେଉଁ ସଧ ଯେ ।
 ସଖୀଙ୍କ ପୁଣି ବୋଇଲୁ ଏହାକୁ ଶୀତଳ
 ବୋଲୁଥାନ୍ତି କି କଟି ପଣ୍ଡିତ ସକଳ ଯେ । ୯ ।
 ସବୁସ୍ଥାନ ଜାଣନ୍ତି ସମସ୍ତ ଲୋକୁ ବଡ଼
 ମହାଯୋଗୀ ଶ୍ରେଣୀ ବିଯୋଗୀ ଅଟନ୍ତି ମୁତ ଯେ ।
 ଏହାକୁ ତୁଳନା କରି ତୁଳସୀବ୍ୟ ତୁଲେ
 ବିଷର ବିଷ ଅନଳ ଉପରେ ଦହିଲେ ଯେ । ୧୦ ।
 ଆହୁରି କଥାଏ ସଖି ବନ୍ଦୁଅଛି ମନ
 ଶିବନେଶାନଳେ ଉସ୍ମ ଯିବାରେ ମଦନ ଯେ ।
 କି ସୁନ୍ଦର ମରୁଛି ବିରୁର ଧାତା ଯାଇଁ
 ତହୁଁ କି ସୁଖ ଉଦ୍ଧର ନରେ ଅଛି ଥୋଇ ଯେ । ୧୧ ।
 କଳଙ୍କ ବୋଲଣ ଯାହା କହନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ
 ନୁହଇ ସେ ସେହି ଧୂମ୍ର ହୋଇଛି ବ୍ୟକତ ଯେ ।
 ନୋହିଲେ କାହିଁକି ବିଯୋଗୀଙ୍କ ଉଦ୍ଧର
 ଯୋଗୀ ଜନମାନଙ୍କର ସୁଖ କରୁଛି ଯେ । ୧୨ ।

---

୮ । ଚନ୍ଦ୍ରପୁର—ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା, ପ୍ରାସାଦାନ୍ତର୍ଗତ ସବୋକ ଗୃହ-
 ବିଶେଷ; ଚନ୍ଦ୍ରକର—ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ; ଚନ୍ଦ୍ରଚୂର କର୍ପୁର ।
 ସ-ଆତପ କର—ଉଷ୍ଣ ହୋଇଥିବା କରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତପ୍ତ
 ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣ; ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼—ଶିବ; ଚନ୍ଦ୍ରଗୋଷ୍ଠ—ସୁନାଗୋଷ୍ଠ ।

କୁହୁ ତଥୁ ସବୁଦିନେ ଧାତା ନ ରଖିଲ
 ତମକୁ କେବଳ ଶିର କରି କପାଁ କଲୁ ଯେ ।
 ମଗଧପତିକି ଯୋଡ଼ି କି ଯଶ ଜରର
 ତାହାକୁ କପାଁ ନ କଲୁ ଯେମନ୍ତ ପ୍ରକାର ଯେ । ୧୩
 ପକ୍ଷକେ ଥରେ ମରଇ ପୁଣି ଜୀବ ପାଇ
 ମାଇଲେ ମରିବ ଏଣୁ ମନକୁ ଆସଇ ଯେ ।
 ସୁଭାବ ଏହାର ଥିବ ଜଳ ଜଳଶରେ
 ଆରେ ପ୍ରେମଶୀଳ ଶିଳା ପକାଅ ତହିଁରେ ଯେ । ୧୪
 ଶୀତଳ ତ ମାଳମଣି ଅନଳ ସମାନ
 ସହଚରୀ ମୁଖ ଚାହିଁ କହୁଛି ଏସନ ଯେ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟରତ୍ନ କବା ସଖି ହୋଇଲୁ ପ୍ରବେଶ
 ଆଜ ନିଶ୍ଚୟ ଜଳ ଯାଉଅଛି ବନଦେଶ ଯେ । ୧୫
 ଅସୁର ଜନମା ସୁତ ନାମ ତା ଆସୁଗ
 ସେ ଦେବତା ବୋଲୁଛନ୍ତି ଦେଖ ମହାଭାଗ ଯେ ।
 ଜାଣି ଇନ୍ଦ୍ର ଗର୍ଭେ ଆର୍ତ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲ
 ଏବେ ସେ ବଧାତା ଜାଣି ଅବିମୁଖେ ଦେଲ ଯେ । ୧୬
 ପୁଣି କାମେ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଲଇ ସୁକୁମାରୀ
 ମାରି ନାରୀ କି ଯଶ ଲଭିବ ହର-ଅରି ଯେ ।
 ଅରିଧର-ସୁତ ହୋଇ ତ ପୁଣ୍ୟ ବିଘ୍ନନ
 ଘନ ତନୁ ହେଲେ ନ ଗଲ ଏ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଯେ । ୧୭

୧୩ । କୁହୁ - ଶୁଭ ଅମାବାସ୍ୟା । “ସା ନଷ୍ଟେନ୍ଦୁକଳା କୁହୁଃ
 ଇତ୍ୟମରଃ” ।

୧୭ । ଅରିଧର—ଚନ୍ଦ୍ରଧର, ବିଷ୍ଣୁ ।

ତୋହୁ ନାଶ ବେଳେ ଆଉ ପକ୍ଷ ସେ ନୋହିଲୁ
 ନୃଣାମ ସୁଭାବ ଯେଶୁକର ଜାଣିଥିଲୁ ସେ ।
 ମନୁ ଜାତ କରିଣ ତାହାକୁ ତାପ ଦେଉ
 ଏ ବରୁର ପିତ ପୁଣି ଶିଷା କଲୁ କାହୁଁ ଯେ । ୧୮।
 ଏମନ୍ତ ବଚନମାନ ମଣିମାନେ ଶୁଣି
 ବରୁଣଲେ ଚକ୍ର ପୁଣି ଭଲଲ ରମଣୀ ସେ ।
 ଏହା ଅନ୍ତର୍ଗତେ ଜାତ ହୋଇଲୁ ବରହ
 ପ୍ରଭୁ ସୁକୁମାର କେହି ହେବ ଦୁଃଖସହ ଯେ । ୧୯।
 ଏ ସମୟେ ମାତାପୁରୁ ଶୁଣିଲଣ ଆସି
 ଅନ୍ତଃପୁର ନାରାୟଣଙ୍କର ପରିହାସୀ ଯେ ।
 ଜେମାକୁ ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଉତ୍ସବ ସନ୍ଦେଶ
 ଏହିକ୍ଷଣି ରଜା କହୁଥିଲେ ରାଣୀପାଶ ଯେ । ୨୦।
 ସେ ସନ୍ଦେଶ କହିବ କି ଦେବୁ କି ଗୋ ମୋତେ
 ଚକ୍ରପଟ ଦେଖିଲେ ସମାନ ବର ତୋତେ ଗୋ ।
 ଦୁଇ ଯାଇଅଛି ସେହି ଶ୍ରେଣପତି ପାଶେ
 ଦମ୍ଭିତ ସମ୍ପତ୍ତି ହେବ ଅଳପ ଦିବସେ ଗୋ । ୨୧।
 ଏ ବାରତା କହି ମୁଦୁସୁଲ ତହୁଁ ଗଲ
 ରମଣୀ ରତନ ଶୁଣି ହରଷ ହୋଇଲୁ ଯେ ।
 ଶ୍ରେଣ ଦେଶେ ଗଲ ଦୁଇ ନୃପ ସନ୍ନିଧାନ
 କହିଲେ ଜନ୍ୟ ମିଳିଲୁ କୁମାର ସମାନ ଯେ । ୨୨।
 ଦୁଇ ପଟ କୁମାର ରତନ କରେ ଦେଲ
 ମହାଶୟ ଚକ୍ରମୟ ପେଡ଼ି ଅନାଇଲୁ ସେ ।
 ବୁଧଜନ ମାନସ ଶ୍ରବଣେ ତୋଷକର
 ଏ ଭବବଞ୍ଚା ଚରିତ ସୁଧାରସ ପୁର ଯେ । ୨୩।

ଦୁଃଖାଦଳ ଶ୍ୟାମଳ କମଳ-ଦଳ ନେତ୍ର
 ଧୂତ ଦନ୍ତୁଳବର୍ଣ୍ଣ ଦହନ କଙ୍କ-ପତ୍ର ଯେ ।
 ସେ ରାମଚରଣ ଧାୟି ଉପଇନ୍ଦ୍ର କହି
 ଚତୁର୍ବିଂଶ ପଦେ ଏହୁ ଗୁଣ ଶେଷ ହୋଇ ଯେ । ୧୪

ତୃତୀୟ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଶ୍ରେଣୀ

ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ତହିଁ, ରସିକ ପଠକୁ ଚାହିଁ
 ବରୁରଇ ନାହିଁ କାହିଁ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର,
 କି କରି କହିଲ ବହି ଶୋଭା କି ଚାହିଁଲ ନାହିଁ
 ହୋଇଥାନ୍ତା ଭ୍ରମ ସେହି ମଦନେ କରି ।
 ଯେହି ଜାଣ ବ୍ୟାସକୁ ବଶ,
 ନୁହନ୍ତା କି ଲେଖା ଦେଖି ଶୋଭା ଆସୁଥା । ୧ ।
 ଆହା ଏ ଅତୁଳ ରୂପ ଅବ୍ୟୟ ଅମୃତ କୂପ
 କେ ନୋହିବଟି ଲେଲୁପ ଏହାକୁ ଚାହିଁ,
 ଆସେ ଏମନ୍ତ ମନକୁ କାମକୁ ଜୀବ ଦେବାକୁ
 ଆସିଛି ମହାତଳକୁ ପକ୍ଷମୁଖୀ ।
 କିବା ଯୁବା ମୋହନ ମନ୍ଦ,
 ଅବନୀରେ ଉତପନ୍ନ ଭିଆଇ ଗାନ୍ଧ । ୨ ।

ଜଗତ ଜୟାସ୍ତ୍ର କାମେ   ବଧାତା କ ଦେଲୁ ତ୍ରମେ
 ଏଥର ରହବ ନାହିଁ ପୋରୀ ସମାଧି,
 ଯାହାକୁ ବୋଲି ସୁନ୍ଦର   ସାକ୍ଷାତ ଏବେ ସଂସାର
 ଉପମା ଦେବଟି କବି କାହୁଁ ସମ୍ପାଦି ।
 ଯେବେ ମହା କୃତାର୍ଥ ହେଲୁ,
 ରମଣୀ ଶିଶୁମଣି କ ଯାହା ବହୁଲ । ୩ ।
 ତାକୁ ମୁଁ ଚିନ୍ତେ ଦେଖିଲି   ନୟନ କୃତାର୍ଥ କଲି
 ଶାନ୍ତିଆର୍ତ୍ତ ମୋକ୍ଷ ହେଲି ମୋ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ,
 ସେ ପୁଣି ଦୟା କରିବ   ଏମନ୍ତ କ କର୍ମେ ଥିବ
 ତାହା ସମ ହୋଇବାକୁ ମୁଁ ନିକି ଯୋଗ୍ୟ ।
 କର୍ମେ ଯେବେ ନାହିଁ ମୋହର,
 ଚନ୍ଦ୍ରପଟ ଆସି କପାଁ ମିଳନ୍ତା କର । ୪ ।
 ଯାହାର ଯୁବା ବୟସେ   ମନର ଯୁବତୀ ପାଶେ
 ନାହିଁ ତାହା ଶାନ୍ତିବାର କି ପ୍ରୟୋଜନ,
 ମାରଦଣ୍ଡ ପରା ହୋଇ   ଯିବୁବନେ କଷ୍ଟ ନାହିଁ
 ତାପ ନାହିଁ ଏକା ହୋଇ ନେବାରୁ ଦିନ ।
 କର୍ତ୍ତୃ କରି ତାକୁ ନ ଗଣି,
 ଯେ ଚରୁଣୀ ରସଗର୍ଭ ବାଣୀ ନ ଶୁଣି । ୫ ।
 ଅଧର ବନ୍ଦୁ ସମାନ   ହାସରେ କରାଇ ପାନ
 ସଂଧୀରେ କରି ଗମନ ପାଶେ ମିଳିବ,
 ନେତ୍ର ଶଞ୍ଜନ ଦେନାଇ   ନାସିକା ପୁଟ ପୁଲଇ
 ଗେହ୍ଲାଇ ବନ୍ଦ ବଚନ ପ୍ରକାଶୁ ଥିବ ।
 ଦେଖି ଯେଉଁ ସୁଖ ଜନ୍ମିବ,
 ତେତେବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରପୁଷ ନିକି ଲେଉଟିବ । ୬ ।

ଦେନ ଉତ୍ତମ କାମିନୀ ସ-ଚନ୍ଦ୍ରକର ଯାମିନୀ
 ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ଣ୍ଣରାତ୍ନା ଉପରେ ବସି,
 ଉରଜୁଁ ବାସ ଉତ୍ତର ଡାକୁ ସୁସୁନ୍ଦର କରି
 ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଥିବ ଅଙ୍ଗରେ ମିଶି ।
 କେଉଁ ଶ୍ରେଣ ସେହି କାଳକୁ,
 ସମାନ କରିବ ସେହି ସୁଖ ଭୁଲକୁ । ୭ ।
 ଅଧର ପାନ ରୁମ୍ଭନ ସୁରତି କୁଚମର୍ଦ୍ଦନ
 କରଜ ରୁଲନ ନଖକ୍ଷତ ସଂଜ୍ଞାର,
 ଦୃଢ଼ତର ଆଲିଙ୍ଗନ ଏକୁ ଏକ ମୋହମାନ
 ଏକ ନାୟିକାରୁ ଜାତି ଏତେ ପ୍ରକାର ।
 ଯଥା ପସ୍ତ ବିବିଧ ବିଧି,
 ଦଧି ନବମତ ଆଦି ଚିତ୍ତକୁ ବୋଧି । ୮ ।
 ନୃପତି ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାନ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନୟନ
 ସୁବଳା ବିସ୍ତାନ ଯୁବା ତନୁ ସମାନ,
 ମୋହର ଏ ବୟସରେ ଯୁବଣ ନାହିଁ ପାଶରେ
 ବିଅର୍ଥ ଏ ସମ୍ପଦରୁ ଶାଳିଲ ମନ ।
 ମନାରବ ମହେଶ୍ୱରକୁ,
 ପାଇବ ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବା ନୃପସୁତାକୁ । ୯ ।
 ଏ ଜ୍ଞାନେ ସତବସୁତ ମିଳି କୁମର ସୁରତ
 ବୋଇଲ କି ଚନ୍ଦ୍ରା ମିତ ଚିତ୍ତେ ଜନିତ,
 ଯୁବରଜ ବୋଲେ ଦେଖ ଏ ଚିତ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ ମୁଖ
 ମଦନ ମହାବିଶିଷ ଏ ରୂପବନ୍ତ ।
 ଏହା ଶୁଣି ସେହୁ ହସିଲ,
 କହୁଥିଲେ ମୋ ଜନକ ବୋଲି କହିଲ । ୧୦ ।

କେରଳ ବଜାର ଦୂତ   ହୋଇଅଛି ଉପସ୍ଥିତ
 ଏ କନ୍ୟା ସମାନ ବର ତୁମ୍ଭକୁ ବୋଲି,
 ସମ୍ମତ କଲେ ରାଜନ   ହେଉଛି ସମ୍ଭାରମାନ
 ସମସ୍ତେ ସେ ଦେଶେ ଯିବା ଆଜି କି କାଲି ।
 ଶୁଣି ବାର ଏମନ୍ତ ଘଣ୍ଟି,
 କାହିଁକି କରୁଛ ହାସ୍ୟ ମଇତ୍ର ଆସି । ୧୧ ।
 ମିଛୁ କି ଚକ୍ତରେ ରହି   ନର କି ଧରଣୀ ବହି
 ପକ୍ଷ ବିନା ନଭେ ଯାଇ ହୁଅଇ ନିକି,
 ଦିବର ନନ୍ଦନ ହୋଇ   ଦେବତା ନିକି ବୋଲାଇ
 ଏହା ହେଲେ ପାଇବି ମୁଁ ସୁବରମାଳ ।
 ମନ୍ତ୍ରୀସୂତ କହଇ ମିତ୍ର,
 ଏମାନ ହୋଇଛି କିଛି ନ ଧର ଚିତ୍ତ । ୧୨ ।
 ଚକ୍ତ କଲେ ପିଛୁ ମୁନି   ପାର୍ଥ ବହିଲେ ଅବନୀ
 ଗଗନେ ଗମିଲେ କପି ବାତ ଦେବ ତ,
 ସେ ରୂପେ ତୋ କର୍ମେ ଅଛି   ଲଭିବୁ ବାଳ ମୃଗାକ୍ଷି
 ଶୁଣିଣ ନୃପତି ସୁତ କି ଆନନ୍ଦିତ ।
 ମାକନ୍ଦ ଲଭିଲୁ କି ପିକ,
 ଜଳଦ ଜଳ ଲଭିଲୁ କିବା ଚୁଟକ । ୧୩ ।

୧୨ । ଦିବର ନନ୍ଦନ—ଦୈତ୍ୟ, ଅସୁର ।

୧୩ । ମୁନି—ଅଗସ୍ତି ମୁନି । ମାକନ୍ଦ ଆମ୍ଭ “ଆମ୍ଭସ୍ତୁତୋ
 ରାଧାଲୋଃସୌ, ମାକନ୍ଦଃ ପିକବଲ୍ଲଭଃ ଇତ୍ୟମରଃ” ।

ଅର କି ପାଏ ନୟନ ନିର୍ଦ୍ଦିନ ପାଏ କି ଧନ
 ସୁଧାର୍ଥ କରେ କି ହେଲୁ ଦିବ୍ୟ ସ୍ତୋତନ,
 ଏମନ୍ତେ କିଛିହିଁ ଦିନ ଅନ୍ତରେ ସାଜିଲୁ ସୈନ୍ୟ
 ପୁଅ ବିବାହ କରାଇ ଗଲେ ରଜନ ।
 କେତେଦିନେ କେରଳେ ମିଳି
 ଲଗ୍ନେ ବିବାହ କରାଇଲେ ପୁରୁଷ ବାଳୀ । ୧୪ ।
 ଏମନ୍ତେ ହୁଏ ରଜନୀ ନୃପତିସୁତା ସଜନୀ
 ମଧୁଶଯ୍ୟା ପୁରେ କାନ୍ତ ବିଜେ କରାଇ,
 ବିବିଧ ସୁବେଶ କରି ବିମ୍ବାଧର କର ଧରି
 ପରବେଶ କଲୁ ହାସ୍ୟ ବଚନ କହି ।
 ଏକାନ୍ତେ କାନ୍ତାକୁ ଦେଖିଣ,
 କାନ୍ତ କାନ୍ତା କର ଧରି ନେଲୁ ତକ୍ଷଣ । ୧୫ ।
 ମୃଦୁ ବୃତ୍ତରେ ରସାଇ ଜାନୁ ଉପରେ ବସାଇ
 ସୀତକାର ଜାଣି ଆରମ୍ଭିଲୁ ସୁରସ,
 ଚିତ୍ରକ କରେ ଧଇଲୁ ବଦନେ ରୁମ୍ଭନ ଦେଲୁ
 ଉରଜ ମର୍ଦ୍ଦନ କଲୁ ହୋଇ ହରଷ ।
 ଝମେ ଝମେ ଫିଟାଇ ବାସ,
 ରତି ଶରଣକୁ ଚିତ୍ତ କଲୁ ପ୍ରକାଶ । ୧୬ ।
 କଳ୍ପପ ସାରି କାର୍ମୁକ ପାସଦ, ତନୁ, ଓବାଳକ
 ଏ ଆଦିରେ ବଳିଯାକ କଲୁ ଆରମ୍ଭ,
 ରମା ରତି ନାନା ରତି କଲୁ ବିପରୀତ ରତି
 ଭୂଷିଲୁ ଝମେ ସେ ଚହିଁ ଦର୍ପକ ଦମ୍ଭ ।
 ନିଶି ଅବଶେଷ ହୋଇଲୁ,
 ସଖିଙ୍କ ପାଶରେ ଯାଇ ଜେମା ମିଳିଲୁ । ୧୭ ।

ବାହାରେ ବିଜୟ ନୃପ- ନନ୍ଦନା ସଖି କଳାପ
 ସମୀପେ ମର୍ଦ୍ଦନ ଆଦି ବଧୂ ସାରିଲେ,
 ରହିଲେ କେରଳ ଦେଶ ପ୍ରପତ ନାଶି ପ୍ରବେଶ
 ଯଉଁତୁକ ପାଇ ସୁଦେଶକୁ ଚଳିଲେ ।
 ନିଜ ନଗ୍ନେ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ
 ବହୁତ କାଳ ଦମ୍ପତି ସୁଖେ ମଜିଲେ । ୧୮ ।
 ଏମନ୍ତେ ପିତୃଦିବସ ହୁଅନ୍ତେ ତହିଁ ପ୍ରବେଶ
 ମୃଗ ମାରବାକୁ ବାର ବନକୁ ଗଲ,
 ଦେଖିଣ ସୁନ୍ଦର ରୂପ ମଦନେ ହୋଇଲ ଲେପ
 ଅସୁର ତନୟା କୁମାରକୁ ହରିଲ ।
 ସୈନ୍ୟ ଶୋଳ ବାହୁଡ଼ ଆସି
 ଶୁଣି ସନ୍ତାପିତ ତାତ ଚିତ୍ତ ଅନଶି । ୧୯ ।
 ତେଣେ ନୃପତିନନ୍ଦନ ବିରହେ ଅଟାବ ଧାନ
 ଏଣେ ନୃପତିନନ୍ଦନା ଦୁଃଖ ଶିଖେଷ,
 ରଘୁନାଥ ପଦ ଶୁଣି ଉପଇନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଭଣି
 ଆର ଗୁମରେ କହିବା ଏଥୁର ରସ ।
 ଏ ଚରିତ ରଚନା ସାର,
 ବଂଶିତ ପଦରେ ଶେଷ ସୁମନୋହର । ୨୦ ।

୧୯ । ଅନଶି—ଅହନିଶ ବା ସବୁବେଳେ

ଚତୁର୍ଥ ଛାନ୍ଦ

ଶଗ—କେଦାର ଚନ୍ଦ୍ରକେଳି

ହେଲ ବରଷା କାଳ ସୁରଞ୍ଜନ,
 ନଭ ଲେପି ବେଲ ପ୍ରାୟେ ଅଞ୍ଜନ ।
 ଆସି ଆସାଡ଼ ସେ ଘନ ଘୋଡ଼ାଇ,
 ଗିରି ଗିଳି ଦେଖାଇଲ ବଡ଼ାଇ । ୧ ।
 ଅନବାର ଜଳଧାର ପ୍ରକାଶ,
 ଲୋକ ଲୋକନେ ନୋହିଲ ଆକାଶ ।
 ପୁର ଚଟିନୀ ଚଟକୁ ଗ୍ରାସିଲ,
 ଫେନମୟ ଜଳ ଶୋଭା ଦିଶିଲ । ୨ ।
 ରଖି ବରଷା ଶିରେ ବରହଣ,
 ନୃତ୍ୟ କଲେ ଗିରି ଶିଖେ ରହିଣ ।
 ଅନୁଷ୍ଠାଣେ ଧ୍ୱଜ କଲେ ଦର୍ଦ୍ଦର,
 ଶୁଣି କାମେ ଚେତନା ହେଲ ଦୂର । ୩ ।
 ବନ ଅନଳ ନାଶକୁ ଭଜିଲେ,
 କେବଳ ଡାହୁକମାନେ ଗରଜିଲେ ।
 ସରସିଜନାଳ କରି ସମ୍ବଳ,
 ମେରୁ ଗମନ କଲେ ହଂସକୁଳ । ୪ ।

୩ । ବରଷା ବା ବର୍ଷା—ମୟୂର, ବରହଣ—ମୟୂରପୁଞ୍ଜ ।

୪ । ହଂସବଳ—ପାଠାନ୍ତର ।

ଝଟ ଝଟ ହୋଇ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ତମକ
 କି ସେ କାମ କରବାଳ ଝମକ ।
 ପରକାଶିଣ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର,
 ନିଶି ଦିବସ କଲୁ ଏକକାର । ୫ ।
 କାମ ଭୟ ଦାତା ଫୁଲ ବଶିଷ,
 ପଡ଼ି ଚଢ଼କ ବୁନା ଗିରିଶିଣ ।
 ମନ୍ଥାଧରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବହିଲେ,
 କରି ମଦଧାର ପ୍ରାୟେ ଶୋହିଲେ । ୬ ।
 ଅବମାରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଗୋପ ଜନିତ,
 ହୃଦ ଦୁଲୁ ଦୁଲୁ କଲେ ପ୍ରନିତ ।
 ମକ ମକ ଧ୍ବନି କଲେ ସାମୁକ,
 ବନପ୍ରିୟ ଶୁଣି ଭଜିଲେ ମୁକ । ୭ ।
 ବନେ ସୁଗନ୍ଧ ମାଳତୀ ପୁଷିଲେ.
 ବାସ ଅନୁସରି ଭଙ୍ଗେ ମାତିଲେ ।
 ଛୁଡ଼ି ଉଦର କେତକୀ ପ୍ରକାଶ,
 କଲେ ଦମ୍ପତୀ ମାନସ ଉଲ୍ଲାସ । ୮ ।
 ଛନ୍ଦ ଶୋଭା ଛତୁମାନେ ଲଭିଲେ,
 ଜାତି ସୂତ୍ରକା ସୁମନେ ଶୋଭିଲେ ।
 ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ,
 ପଥ ପିଚ୍ଛିଳ ପଥକରଙ୍ଗଣ । ୯ ।

୭ । ଭଜିଲେ ଶୁଣି—ପାଠାନ୍ତର ।

୯ । ଜାତି—ମାଳତୀ ପୁଷ୍ପ, ଶଙ୍ଖଣ—ଉନ୍ନାଗଗାମୀ, ସୂତ୍ରକା—
 କୁଣ୍ଡମୁଲ ।

ଲେପ୍ ଶିଳିନ୍ଦ୍ର ପୁଷ୍ପେ ଶୋଭାବତୀ,
 ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ଦରଶନ ଗରାସି ।
 କରି ବର୍ଜନ ଏ ରତ୍ନ କୁମାର,
 କଲ ପ୍ରହାର ଶାସ୍ତ୍ରଣ ଶର ମାର । ୧୦ ।
 ନୟନରୁ ଲୋଚକ ବିସର୍ଜିଲ,
 ଯଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଅବନୀ ଭଜିଲ ।
 କେତେବେଳେ ସେ ଲଭିଣୀ ତେଜନ,
 ବୋଲେ ଶୀଘ୍ର ହେଉ ବଜ୍ର ପତନ । ୧୧ ।
 ପାଇଥିଲି କରି କେତେବର୍ଜନ,
 ହେଲ ଭଲ ସେ ରମଣୀ ଭଜନ ।
 ଏହି ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶୁଣି ଡ଼ାକି,
 ନିଜ ଅଙ୍ଗୁଳି କର୍ଣ୍ଣରେ ଭରିଲ । ୧୨ ।
 ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଝଟକିଲେ ବୁଜେ ଶିଖଣି,
 ମୋର ଅଙ୍ଗେ ମିଶଇ ଚତୁଷ୍ପଣି ।
 ମଜ୍ଜି ମଦନ ମଦେ ପିଣ୍ଡାକାରେ,
 ମୋତେ ଭୁଜେ ଭଡ଼ଇ କି ପ୍ରକାରେ । ୧୩ ।
 ସୁଧା ପାନ କରଇ ଯେ ଅଧରୁ,
 ଏବେ ଏ ମହା କଷଣୁ ଉଦରୁ ।
 ମାନ କରବାର ନାହିଁ ସୁପନେ,
 ଦେଶିନାହିଁ ବିରସତା ଲପନେ । ୧୪ ।

୧୨ । ପାଇଥିଲି କରି କେତେ ବର୍ଜନ—ମନସ୍କାମ ପୂରଣ ହେବା
 ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଛୁଡ଼ କରିଥାଆନ୍ତି ।

କଲ ସେ ଶ୍ରବ ମୋ ହୃଦେ ସଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଚହୁଛି ମଦନ ।
 ଦିନେ ଶୋଇଥିଲ ନଦ୍ରା ଅଳସେ,
 ବାସ ପରେ ଥିଲ କୁଚ କଳଶେ । ୧୫ ।
 ଦେଖି ଦୂରୁ ମୁଁ ଶ୍ରବଣ ମନରେ,
 ରହୁଛି ସୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବାସ ଭିତରେ ।
 ପାଶେ ପ୍ରବେଶରୁ ତାହା କାଢ଼ିଲି,
 ଶୋଭା ସିନ୍ଧୁ ଦରଶନେ ବୁଢ଼ିଲି । ୧୬ ।
 ଯାହା ବୋଲି ପପୋଧର ତାହାର,
 ହେମଭୂମି ଫୁଟି ଶମ୍ଭୁ ବାହାର ।
 ଗୁଣ୍ଡିବାରୁ ସନ୍ତୋଷ ହେଲ ଚିତ୍ତ,
 ଲଳା ପ୍ରଣାଳୀ ସ୍ବେମାଳୀ ଭରିତ । ୧୭ ।
 ନାହି ପାଦୋଦକ କୁଣ୍ଡ ପୂରିତ,
 ପାଣି ପକ୍ଷେ ପୂଜିଲ ଭୁବିତ ।
 ଏହି ସମୟେ ଚେତନା ବସିଲ,
 ନିଜ କରେ ସେ ନୟନ ଦସିଲ । ୧୮ ।
 ଫେଡ଼ି ମୋ ମୁଖକୁ ଯହୁଁ ଗୁଣ୍ଡିଲ,
 ଭରେ ବାସ ଦେଇ ଲଜ୍ଜା ବଞ୍ଚିଲ ।
 ମନ୍ଦେ ହସି କି କଲ କି ବଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଚହୁଛି ମଦନ । ୧୯ ।
 ପୃଷ୍ଠକାଳ ହୋଇଥିଲେ ରମଣୀ,
 ଯେବେ ଯାଇ ମୁଁ ପାଶକୁ ନଜାଣି ।

ଶିର କମ୍ପାଇ କି ଭଙ୍ଗି ରଚଇ,
 ପାନପିତ ଅବସାରେ ମୁଷ୍ଟଇ । ୨୦ ।
 ପୋଛି ସିନ୍ଦୂର ଚନ୍ଦନ ଅଞ୍ଚଳେ,
 ପୁର ଭିତରେ ପଶଇ ଚଞ୍ଚଳେ ।
 ଜାଣି ପଶୁରିଲେ ଭିତ୍ତି ରଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଚତୁର୍ଥ ମଦନ । ୨୧ ।
 ଦିନେ ଚନ୍ଦ୍ରମା କରି ଦରଶନ,
 ଶୂନ୍ୟରେ କଲି ମୁଁ ବିବସନ ।
 ଦୂର ହୋଇଯିବାରୁ କରି ଗୀର,
 ହେମ ତନୁ ଦିଶିଲ କି ରୁଚିର । ୨୨ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ରସାଣ ସେ କାଳ ଅଟଇ,
 ଏହି ଉପମା ଚିତ୍ତେ ପ୍ରକଟଇ ।
 ରମା ଚମକିତ ଲଜ୍ଜା କାତରୁ,
 କର ଯାଇ ମୋର ଅନାୟୁତରୁ । ୨୩ ।
 କଲ କାମ ଆୟୁତ ପରଶକୁ,
 ନିନ୍ଦା କଲି କୋମଳ ଶିରସକୁ ।
 କର ଲଗି ଯେ ଲେମ ଉଲ୍ଲସିଲ,
 ହା ହା ମାପୟୁଲ ପ୍ରାୟେ ଦିଶିଲ । ୨୪ ।
 ସେହିଦିନୁ ଜୟନକୁ ଦେଖିଛି,
 ବଳୀ ରଞ୍ଜୁରେ କଞ୍ଚପ ବାନ୍ଧିଛି ।
 ସେହି ଭାବ ସିନା ଯେଉଁଠି ଛେଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଚତୁର୍ଥ ମଦନ । ୨୫ ।

ବସନ୍ତ କରିବାକୁ ଦିନେକ,
 ମୁଁ ସେ ନିୟମ କରିଲି ଅନେକ ।
 ଯେଣୁ ସେ ଅଟଇ ଅତି ଗୁଣିକ,
 କଥା ଦେଖିଲୁ ମୋହର ମାଣିକ । ୨୬ ।
 ସେହି ସୁରତିକୁ ବେଗେ ଆଚରି,
 ମନ ମୋହିଲୁ ମୋ କୃଷ୍ଣ ଉଦରି ।
 ନୃତ୍ୟ କରଇ ନାସା ମୋତିହାର,
 ହୁଁ ହୁଁ ଧ୍ବନି ହେଲୁ ମୁଖୁଁ ବାହାର । ୨୭ ।
 ମୋତେ ସୁରତି ସାଗରେ ବୁଡ଼ାଇ,
 କଟୀ ତମକୁ ରସନା ବଜାଇ ।
 ଝାଲେ ହୋଇଲୁ ଯେ ତନୁ କର୍ଦ୍ଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଦହୁଛି ମଦନ । ୨୮ ।
 ଦିନେ ନିଶି ଅବସାନେ ସଞ୍ଜରେ,
 ଉଷା ହୋଇଥିଲୁ ରୁନ ଚଢ଼ରେ ।
 ଜଳା କବାଟି ପାଶେ ନରେଶିଳି,
 ବାଳା ରତାନୁ ଶୋଭାକୁ ଦେଖିଲି । ୨୯ ।
 କର ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଙ୍ଗୁଳି ଛୁଇଁବି,
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ କରିଥିଲୁ କର ବନ୍ଧିବି ।
 ସେହ୍ନେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ତଡ଼ିବି ପରବେଶି,
 ଅଳସରେ ହୋଇଥିଲୁ ଆବେଶି । ୩୦ ।

୨୮ । କର୍ଦ୍ଦନ—କାଦୁଅ ।

୨୯ । ଚଢ଼ର—ଅଗଣା ।

ଯଥା କୋକନଦ ଦର ଦକ୍ଷାଣ,
 ଥିଲ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାଶ ।
 ଲଭିଥିଲ ମୃଗମଦ ଭଲକ,
 ଚନ୍ଦ୍ର ଧୋଇ ହୋଇଛୁ କି କଲକ । ୩୧ ।
 ଖସିଥିଲ ଯେ ଅଳକ ବସନ,
 କୁଚ ଦୁଇ ଦଶୁଥିଲ ପ୍ରସନ୍ନ ।
 ସୁଗଳୟ ମହାଧର ପରଶେ,
 ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଚେତନାକୁ ଗରସେ । ୩୨ ।
 ମୋଡୁଥିଲ ସେ ଅଙ୍ଗକୁ ରସିକା,
 ଖର ନିଶ୍ୱାସୁଁ ଫୁଲଇ ନାସିକା ।
 ସେହି ଶୋଭା ଯିନା ଦମ୍ଭ ଛେଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଦହୁଛୁ ମଦନ । ୩୩ ।
 ଦିନେ ବ୍ୟାଜରେ ବୁଜି ମୁଁ ନୟନ,
 କରୁଥିଲି ଯେ ପଲଙ୍କେ ଶୟନ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ପାଶେ ଯାଇଁ ମିଳିଲି,
 ନିଦ୍ରାଗଲ ପ୍ରାୟେ ମନେ ଭାଲିଲି । ୩୪ ।
 ଯାଇଁ ପଲଙ୍କ ପରକୁ ସ୍ନେହରେ,
 ନ ଲଗାଇ ଦେହ ମୋର ଦେହରେ ।
 କର ଭରିଦେଇ ଦୁଇ ପାଖରେ,
 ଧୀର କରି ରୁମ୍ଭଦେଲ ମୁଖରେ । ୩୫ ।
 ମହାଦେବ ମହାଯୋଗ ଭଞ୍ଜିନୀ,
 ଆଜି କି କରୁଛା ଅବା ରଞ୍ଜିନୀ ।
 ରୁଣ୍ଡିହେଲ ମୋ ଶ୍ରେରେ ପୁଲକ,
 ପାଶେ ତ ଥିଲ ରମଣୀ ଭଲକ । ୩୬ ।

ମୁଁ ସେ ତାକୁ କୋଳ କରି ଧରିଲି,
 ଆଉ ଥରେ ତୁମ୍ଭ ଦିଅ ବୋଲିଲି ।
 କଲ ଅଞ୍ଚଳେ ମୁଖ ଆଜ୍ଞାଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଚତୁର୍ଥ ମଦନ । ୩୭ ।
 ଦିନେ ମଉକରବର ଗମନା,
 କେଳି ବନେ ତୋଳୁଥିଲୁ ସୁମନା ।
 ଉଡ଼ି ପଡ଼ିଲୁ ସୁମନ ସରଳ,
 ଲୁହ ପରିଲୁ ନୟନ ଖରଳ । ୩୮ ।
 କାହିଁ ପାଇଁ ଭାଳିହୋଇ ଚଞ୍ଚଳ,
 ପୋଛିଦେଲି ଘେନି ନିଜ ଅଞ୍ଚଳ ।
 ମୃଦୁ ମୃଦୁ ହସି ମୋତେ ଭିଡ଼ିଲୁ,
 ଅଙ୍ଗେ ଓଦାବାସ ପ୍ରାୟ ଜଡ଼ିଲୁ । ୩୯ ।
 ଏବେ ମୋହଲଗି ଦୁଃଖ କେତେକ,
 ପାଇ ନେହେ ଭରିଥିବ ଲେଖକ ।
 ଶିଳ ହୋଇଥିବ ପ୍ରୀତି କୁନ୍ଦନ,
 ତାହା ଚେତାଇ ଚତୁର୍ଥ ମଦନ । ୪୦ ।
 ଯାହା ସୁମୁଖୀ ସୁଖ ସୁମରବା,
 ଠାରୁ ଭଲହେବ ସିନା ମରବା ।
 ବାର ଲଭି ସୁମନସ ବିପଦ,
 ଛୁଇଁ ସମାପ୍ତ ବୟାଳିଶ ପଦ । ୪୧ ।
 ଦଶରଥ ରାଜା ପ୍ରିୟ ନନ୍ଦନ,
 ସୀତା ହୃଦଦେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନ ।
 ମୋର ମହା କଷଣମାନ ଭଞ୍ଜି,
 ଭାବେ ଭଣିଇ ଉପଇନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜି । ୪୨ ।

ପଞ୍ଚମ ଛାନ୍ଦ

ଗର—କନଡ଼ା

କେତେବେଳେ ତହିଁ ମଧୁପକୁ ଚାହିଁ କୁସୁମ ଲତକା ଉପରେ

ଗର ସୁମନସ ରୂପ ଉପରେ

ବିଳାପ କରି କହୁଛି ଏ ସମୟେ

ପ୍ରିୟା ନାହିଁ ସମ୍ପର୍କରେ, ହେ ମଧୁପ ।

ନିଶି ବାସର ହେଉଛି ଅସର

ବନ୍ଧୁ-ରୂପ ବିଶେଷ ସବୁ ଦିଗର

ହଟ କରିଛି ବିଚାରୁଣ ମଦନ

ହୋଇବାଯାଏ ଅସର, ହେ ମଧୁପ । ୧ ।

ତା ପରା କରି ପୀରତି ରତି ରତି ରତିଏକ ଜାଣି ନଥିବ

ଗୁଣବତୀ ସମ କାହୁଁ ଆସିବ

କହଇ ତା ଗୁଣ ଶୁଣ ମନଦେଇ

ଜୀବିତେ ମନୁ ନ ଯିବ ହେ, ମଧୁପ ।

ମୋହ ଆଗମ ଦୃଷ୍ଟି ପରଶରୁ

ଛୁଡ଼ି ଆସଇ ଉଦ୍ଧା ଯେ ରମ୍ଭୋରୁ

ଶବ୍ଦକେ ଚର୍ଚ୍ଚନା ଦେଇ ପଦାଙ୍ଗୁଳି

ମୟରେ ଘଷେ ଶ୍ଵେତରୁ ହେ, ମଧୁପ । ୨ ।

୧ । ବାସର—ଦିବସ

୨ । ରତି—କାମକେଳି, କାମଦେବ ସ୍ତ୍ରୀ, ଅତି ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ ।

ଜୀବିତେ—ଜୀଇଁଥିଲା ଯାଏଁ ।

ଖସି ପଡ଼ୁଥାଇ ପୀୟୂଷ ରାଶି ଯେ ବଦନଶଶୀ ପୋତିବାରୁ

ଏହି ପ୍ରଣାତ ହୁଏ ହସିବାରୁ

ହାତଧରି କୋଳେ ବସାଇଲେ ତଳେ

ଖସି ବସଇ ସ୍ନେହରୁ, ହେ ମଧୁପ ।

କେବେ ହୋଇନାହିଁ ଏହୁ ଭରମ

ମୋ ଆଡ଼କୁ ଜରିବାରେ ଚରମ

ହାର ବାହାର କରଇ ଆଲିଙ୍ଗନେ

ସବୁରୂପେ ମନୋରମ, ହେ ମଧୁପ । ୩

ବାନ୍ଧିବା ଯେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥାଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନ ବସନ ପଶନ୍ତେ

ତାହା ବୋଲିଦେଇ ଆପେ ରତାନ୍ତେ

ଫୁଲ ବ୍ୟଜନ ଧରି ଧୀରେ ବିଞ୍ଚଇ

ମୁକ୍ତିବି ପୁଣି କେମନ୍ତେ, ହେ ମଧୁପ ।

ପ୍ରାତଃକାଳେ ବୁଜିଥାଇ ନୟନ

ଆପେ ନିରେଖଇ ମୋର ବଦନ

ଅତି ଘେନାଘେନି ଘେନା ସେ ରମ୍ଭେରୁ

ଦେବପତି ବିଲେକନ, ହେ ମଧୁପ । ୪

ଦିନେ ମୋର ବାଳୀ କୁସୁମକୁ ତୋଳି ଗୁନ୍ଥୁଥିଲା ହାର ସଦନେ

ମୁଁ ଯେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲି ସେ ସ୍ଥାନେ

ବୋଇଲି ଏହାର ରତି ସୁଖସାର

ନାହିଁ କଲ ଚନ୍ଦ୍ରାନନେ, ହେ ମଧୁପ ।

ଜଗି ବେଶ ମନ୍ଦିର ସନ୍ନିଧାନେ

ଗବାକ୍ଷରେ ଯେ ଅନାଇଲି ଦିନେ

ନେହିବ କାହିଁକି ବୋଲି ଏତେ ଗତି

ରଚିଲା ମୋ ସୁଖଦାନେ, ହେ ମଧୁପ । ୫

ଆହୁରି ଦିନେ ସେ ପଡ଼ାଉଥିଲା ଶୁକ ଶୁକଳଜିତ ଗଉରୀ

ରସ ଶ୍ଳୋକମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥ କରି

ଶୁଣି ଅନ୍ତରେ ମୁଁ ଥାଇ ଶୁଣୁଥିଲି

କେଉଁ ପିକ ତାକୁ ସରି, ହେ ମଧୁପ ।

ଏକ ସଜନୀ ମୋତେ ଦେଖିଥିଲା

ତାହା ଇତିତରୁ ପ୍ରିୟା ଜାଣିଲା

ପଡ଼ାଇବ ପଡ଼େ ନିକି ଭାଲି ଶୁକ

ମୁଖେ ବିମ୍ବଫଳ ଦେଲା, ହେ ମଧୁପ । ୭।

ଦିନେ ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ନେଷି ରମ୍ୟନ୍ତେ ମୋ ଓଷ୍ଠେ ଲଗିଥିଲା ଅଞ୍ଜନ

ଜାଣି ନଥିଲି ପ୍ରାଚୀ ଆରବିନ

ସଖୀସଙ୍ଗେ ଥାଇ ଜିଜ୍ଞାସୁ ପୋଛି

ଠାରିଲା ଶାବନଧନ, ହେ ମଧୁପ ।

ଜାଣି ପୋଛିଲି ଅନାଇ ହସିଲା

ହୋଇ ମନ୍ଦିରେ ଯାଇଁ ସେ ପଶିଲା

ସେ ଶ୍ରବଣ ସେ ଶୋଭା ମନୁ ଗୁଡ଼ୁନାହିଁ

ବିଜୁଳି ପ୍ରାୟେ ଦିଶିଲା, ହେ ମଧୁପ । ୮।

ଗଳାମାଳାରେ ବସନ ଛନ୍ଦି କୁକୁମ ଦେଉଥିଲା ବାଳା ଦିନେ

ସୁଗନ୍ଧା ଗୁଣ୍ଡେଇ ହୋଇଲି ସେ ସ୍ଥାନେ

ମୋତେ ଶୁଣିଁ ଲଜପାଇ ବାସ ଦେଇ

ତୁରେ ଉଠିଲା ବହନେ, ହେ ମଧୁପ ।

୭ । ଶୁକଳଜିତ—ଶୁକଳାକୁ ଜଣିଛି ଯେ (ପାଠାନ୍ତରେ ଶୁକ ଲଜିତ
ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁକ ଲଜିତ ଯାହାଠାରୁ) ।

ମୋର ଆଡ଼କୁ ପିଠି କରି ବାଳା
 ମୁଖପୋତି କି ଠାଣିରେ ରହିଲ
 ନିୟମ ଲାଗିଲୁ ଅମର ମୋହିନୀ
 ଜାଣିଲି ଯାଅ ବୋଇଲୁ, ହେ ମଧୁପ । ୮।
 ଦିନେ ଯେ ସଜନୀ ଚିତୁକେ ଚର୍ଚ୍ଚନା ଦେଇ ମୋ ଆଗେ ଉଭା ହୋଇ
 ଏହି ବାଣୀ କହିଲୁ କି ଚିତୋଇ
 ପତିରେ ଯୁକ୍ତା ଯେ ମାନ କରନ୍ତି
 କାମ ଆଉ ଆଉଁ ଜାଇଁ, ହେ ମଧୁପ ।
 ଆଉ ଅନ୍ତରୁପ ଅଛି କଥାଏ
 ବିଚ୍ଛେଦରେ ଧରନ୍ତି ପୁଣି କାପୋ
 ନେତ୍ର ପଲକ ଯେ ସହି ନ ପାରଇ
 କହୁ ଅଛି କି ଉପାୟେ, ହେ ମଧୁପ । ୯।
 ଏ ବିଧିରେ ମୋତେ ସୁଖ ଦେଲୁ ଯେତେ ଏବେ ସୁମରବାକୁ ହେଲୁ
 ଏହା ବିଧାତା କାହିଁ ବଢ଼ିଥିଲୁ
 ଆନ ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ଜାଣେ ଏକାଥାଉ
 ମୋ ଭେଟ ଯାଏ ଅବଳା, ହେ ମଧୁପ ।
 କୋଟି ଜନ୍ମରେ ଭାଗ୍ୟ ମନାଇଁ
 କେତେ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲୁ ମୁହିଁ
 ରଜ ରତନ ହସାଇଲୁ ପରାୟେ
 ହୋଇଲୁ ପରାୟଣ, ହେ ମଧୁପ । ୧୦।
 ପାଟି ଯା ପାଟି ଯା ବୋଇଲେ ନ ଯାଇ ହେଲୁ କି ହୃଦୟ ପାଷାଣ
 ଖାହିଁଗାଇଁ ରହିଅଛି ପରାଣ
 ଦଇବେ ଭେଟ ହୋଇଲେ ଦୟାନିଧି
 ପାଞ୍ଚବ ଏହି ଦାରୁଣ, ହେ ମଧୁପ ।

ଜୀବ ଗଲେତ ତାକୁ ନ ପାଇବ
ମୋର ଦୁଃଖ କାହାକୁ ଜଣାଇବ

ଉଦୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ବଣେ ପଡ଼ିଅଛି

କହ କେମନ୍ତ କରିବ, ହେ ମଧୁପ । ୧୧ ।

ମନର ଯୁବକ ବଢ଼େଦ ହେବାରୁ ଆଉ ବପଦ ଅଛି କାହିଁ

ପ୍ରୀତିଠାରୁ ପରମ ସୁଖ ନାହିଁ

ଯୁବା ବୟସରେ ଏକା ନିଶି ନେବା

କାହିଁକି ବଢ଼ିଲା ବଢ଼ି, ହେ ମଧୁପ ।

କାମ କାଣ୍ଡ ହୋଇ ପୁଣି କଥାଏ

ଏଥୁଁ ବଡ଼ ହୋଇନାହିଁ ବ୍ୟଥାଏ

ନବ ଯୁବକ ରକ୍ତ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି

ଆଉ ସେ ସୁଖ ବୁଝାଏ, ହେ ମଧୁପ । ୧୨ ।

ଦୁଇ ଏକ ଦିନ ବିଧାତା ବିଧାନ ତହିଁ ହୁଏ କେତେ ବ୍ୟଥିତ

ତାହା କାହାବେଳେ ହୁଏ କଥିତ

ଚିତ୍ତେ ଦେଖୁଥାଇ ଯିବସ ଗପକୁ

ଦୋଷ ହେବା ଅନୁଚିତ, ହେ ମଧୁପ ।

ଏବେ ସେହି ଦେହ ଏହା ସହିଲା

ସେହି ବନ୍ଧୁ କେତେଦୂରେ ରହିଲା

ମଲି ମଲି ଅତି ସୁକୁମାରୀ ରାଜ-

କୁମାରୀ ଦୁଃଖ ପାଇଲା, ହେ ମଧୁପ । ୧୩ ।

ନିଶି ବିବସେ ମହାଚିତ୍ରା ହୋଇଛି ଏହି କଥାକୁ ଏକା ମୋର

ସେହି ଯାହା ବୋଲିଛି ସୁକୁମାର

ଦୁଃଖ କିସ ସେ ସ୍ବପନେ ଦେଖି ନାହିଁ

ଆଜିନ୍ଦା ସୁଖୀଙ୍କ ସାର, ହେ ମଧୁପ ।

ଗାଡ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ ସହ ନପାରେ
 କେତେ ଚମକେ ନଗ ଲଗିବାରେ
 ଉଦ୍‌ଘାତ ଫୁଲକାଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ସହବ
 ଏବେ ସେ କେଉଁ ପ୍ରକାରେ, ହେ ମଧୁପ । ୧୪ ।

ବିଷୟା ବିଷରେ ଦିନେ ଯେ ବଳୟ ହୋଇଲୁ ଶରୀର ମୋହର
 ଭବବଢ଼ୀ ଦରଶନେ ଆତୁର
 କାଗଜେ ବସି ଲେଖୁଥିଲୁ ମୋ ରୂପ
 ଯାଇଁ ମିଳିଲି ପଛର, ହେ ମଧୁପ ।
 ପ୍ରିୟେ ! କି କରୁଛ ବୋଲି ବୋଲିଲୁ
 ମୁଁ ଯେ ପଛୁଁ କୋଳ କରି ଧଇଲି ।

ସେ ଦିନୁ ଅବଧ ବାସେ ବାସ ଛଳି
 ନିମିଷେ ଭଲ ନୋହିଲି ହେ ମଧୁପ । ୧୫ ।

ସେ ପୁଣି ଯେମନ୍ତ ସେବକ ବସିଲା ମୁଁ ତାର ତେମନ୍ତ ସେବକ
 ସେ ମୋ ଭଲବନ୍ଧ ମୁଁ ତା ଯାବକ
 ମନ ଜାଣିବାକୁ ତାହା ପର କରି
 ଦେଖିବା ନାହିଁ ସିଲେକ, ହେ ମଧୁପ ।

କୃଷ୍ଣ କୃତାର୍ଥ ଏବେ ହୋଇଥିବ
 ଯେଣୁ ଅଶ୍ରୁମଧ୍ୟା ତରୁ ଛୁଇଁବ
 ଶତପଥ ପଥ ନେହା ପଥ ସେ ଯେ
 ବଧାତା କଲୁ ଶୋଇବ, ହେ ମଧୁପ । ୧୬ ।

୧୭ । ଅଶ୍ରୁମଧ୍ୟା—ମଧ୍ୟ ଯେ କଟିଦେଶ ଯାହାର ଅଶ୍ରୁପତ୍ର ଶୀତ ।

ଶତପଥ—ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ (କମଳ ଶତପଥମ୍ ଇତ୍ୟମରଃ) ।

ଲୁହ ପୂରିଥିବ ଲବଣ୍ୟ ଲେଚନେ ମୋହ ଗୁରୁପାଇଁ ତାହାର
 ପୂରିଥିବ ନଖଗାରେ ଅଗାର
 ଅଳକା ବଳ ମୁଖକୁ ଗ୍ରାସିବଣି
 ତନ୍ମୁ ହେବଣି ପାଣ୍ଡୁର, ହେ ମଧୁପ ।
 ଏ ରୂପରେ କରି କରି ସ୍ତବନା
 ନୃପ ନନ୍ଦନ ଲଭିଲ ବେଦନା
 ରାମ ଧାୟି ସପ୍ତଦଶ ପଦେ ଛନ୍ଦ
 ଉପଇନ୍ଦ୍ର ବିରଚନା, ହେ ମଧୁପ । ୧୭।

ସଷ୍ଠ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ବରଡ଼, ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ

ନୃପ ନନ୍ଦନା ବିରହେ କାତର
 ତରଳ ନୟନେ ପୂରିତ ମାର
 ନିରନ୍ତରେ ଦେଇ କପୋଳେ କର
 କରଇ କାନ୍ତ ଚିନ୍ତନା ହୃଦର
 ଦରହାସି ବାଳା
 ବାଳାରୁଣି ଧରି କି ଗୁରୁ ମାଳା । ୧। (ଶୃଙ୍ଖଳା)

ଦେଖି ସଖିଏ ବରହେ ବରୁର
 କରନ୍ତି ତହିଁ ଶୀତ ଉପରୁର
 ବୋଲନ୍ତି ତହିଁ ମଧୁର ଉତ୍ତର
 କାନ୍ତ ପାଶକୁ ଗୋ ପେଷିବା ଚୁର
 ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଚର
 ଅଦମ୍ଭ ହେବା ବୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରରୁ । ୨ ।

ଖଡ଼ି ପାଡ଼ି ବସେ କେଉଁ ସଜନୀ
 ବଞ୍ଚିବ କି ରାମା ଆଜ ରଜନୀ
 ଶିବ ଶିବ କେନ୍ଦ୍ର ବଦନେ ଘୋଷେ
 କେ ତହିଁ ଭୁଲି ଦିଏ ନେଇ ନାସେ
 ଦୁଃସନ୍ତ ବେଦନା
 ଦିନୁ ଦିନୁ ଲଭେ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା । ୩ ।

ସଜନୀମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବେକୀ
 ଅତି ଯତନ କରନ୍ତି ତହିଁକି
 କେ ଅବା ଦେଖାଇ ଦିଏ ତପନ
 ଶଶୀ ଦେଖିବାକୁ ଯହିଁ ସୁପନ
 ବାତାୟନ ସ୍ଥାନ
 ମନ୍ଦିରେ ପୁଣି ବାସ ବାଡ଼ିମାନ । ୪ ।

ଚରୁମାନଙ୍କେ ଜାଲ ବନ୍ଧାଇ
 ବହୁଜ ପ୍ରରୁ ନୋହିବା ପାଇଁ

ହଂସ ମୟର ଡାହାଣ କୋକିଳ
 ବଧକୁ ପେଟିଲେ ବ୍ୟାଧ-ସଙ୍କୁଳ
 ପୁଷ୍ପ ଲତାମାନ
 ଭୁଞ୍ଜ ଧୂଳି ହାତେ କଲେ ଛେଦନ ।୫।
 ଚଣ୍ଡୀ ବରଣ ଦ୍ଵିଜକୁ ଡକାଇ
 ଲଢ଼ୁ ଚମ୍ପା ଶିବଗଣେଶେ ଦେଇ
 ପୂଜା କରାଇଲେ ଦୁର୍ଗାମାଧବ
 ସଖି ଜୀବେ ଆଉ ଆସିବେ ଶିବ
 ଅତିଶ୍ରୀ ପତନ

କରନ୍ତି ଜେମାକୁ ସେ ଅବହେଳା ।୬।
 ବ୍ୟଜନ ବିଷ୍ଣୁ ସେ ଉତ୍ତର ବାଟି
 ଦିଅନ୍ତି ସଜନୀ ଅଙ୍ଗରେ ଘୋଟି
 କୋମଳ ପଲ୍ଲବ ଶେଷେ ଶୁଆଇ
 ଚନ୍ଦନ ଲେପନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶାଇ
 ମୋହ ହେବା ବେଳେ

କହନ୍ତି କାନ୍ତ କଥା କର୍ଣ୍ଣମୂଳେ ।୭।
 ଏ ରୂପେ କରନ୍ତି ମୋହ ବଞ୍ଚନା
 କାନ୍ତ ରୂପ ପଠ କରି ରଚନା
 ମୃଣାଳ ମାଳରେ ନାମ ଜପାଇ
 ହୃଦୟ ଉପରେ ଗମା ପକାଇ
 କଲ ଶ୍ରବମାନ

ଚିତୋଇ ଚିତୋଇ କରେ ଚିନ୍ତନ ।୮।

୭ । ବ୍ୟଜନ—ବିଷ୍ଣୁ । ଉତ୍ତର—ବେଶାଚେର ।

୮ । ଗଲ ଶ୍ରବମାନ—ପାଠାନ୍ତର ।

ହେମାଙ୍ଗୀ ଯାହା କାମିନୀ କହି
ଏତେକେ ପ୍ରଣବ ଦୁଃଖ ଚର୍ହି
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଳ ରଞ୍ଜନରେ ମିଶି
ଗଣ୍ଡେ ବଶାମ ଯେ କରଇ ଆସି
ପୋଛି ଦେଇ ବାସେ
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏକା ଅଛି ସେହି ଦେଶେ ।୧।

ଭୂଟି ନାହିଁ ଏକା ହିବଳ ସାର
ଟାଣ ଅଛି ଏକା ଉରଜ ପର
ଚଞ୍ଚଳ ଏକା ଅଛି ମାନସରେ
ମନଅଛି ଏକା ପ୍ରିୟା ପାଶରେ
ସବୁ ଅନୁଭୂତ
ଗାମି ଅଛି ଏକା ମଦନ ଭୂତ ।୧୦।

ଶାବଠାରେ ଏକା ଅଛି ଧୂକ୍କାର
ଅଶନ ବେଶରେ ନାହିଁ ଆଦର
ବିଚିତ୍ର ନିଦ୍ରା ହୋଇଅଛି ଯହିଁ
କି ଲଭ ଚର୍ହିରେ ଅଧୀନା କହି
ଆଜି କାଲି ପରି
ଶାବ ତେଜବ ଅତି ସୁକୁମାରୀ ।୧୧।

ଏ ମୁଖୁଁ ସେ ମୁଖୁଁ ଏ ବାଣୀ ହେଲ
ମହାପତିଙ୍କ ଗୁମ୍ଫା ଯାଏ ଗଲ

୧୦ । ଉରଜ—ସ୍ତନ, ପର—ଅତ୍ୟନ୍ତ ।

୧୧ । ଅଶନ—ଖାଇବା ।

ଶୁଣି ସେ ଅତି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଲେ

ଦଇବ ବଶେ ମୁନିଏ ମିଳିଲେ

ଦେଖି ମହାରଜା

ପ୍ରଣିପତ୍ୟ କରି ଆସନ ତେଜ୍ୟା । ୧୨ ।

ମୁନି ପରୁରିଲେ ତହିଁ ଏସନ

ପୁଅ ରଜା ଅନ୍ତଃପୁର ସ୍ଥାପନ

ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ଆଦି ସବୁ କୁଶଳ

ଶୁଣି ନରପତି କହେ ତଜ୍ଞାନ

କଲ୍ୟାଣରୁ ତବ

ସବୁ କୁଶଳ ମୋହର ଶ୍ରେ ଦେବ । ୧୩ ।

ମୃଗୟା ବିନୋଦେ ଯାଇ କୁମର

କାହିଁ ରହିଲ ନୋହିଲ ଗୋଚର

ନନ୍ଦନ ବୋଲିବାକୁ ମୋର ସେହି

ଏଥୁଁ ବିପତ୍ତି ମହାମୁନି ନାହିଁ

ଧାନେ ସେ ଭୁସୁର

ଜାଣିଲେ ରହିଛି ଅସୁର ପୁର । ୧୪ ।

କହିଲେ ଆଜ ରଜନୀ ପ୍ରଭାତେ

ତୋର ପୁଅ ଆଣି ଦେବା ପୁରତେ

ଏହି ସମୟରେ ରଜନୀ ହୋଇ

କୁମର ଶୟନ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ

ପ୍ରବେଶି ସେଠାରେ

ଦରିଲ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ଯୋଗ ବଳରେ । ୧୫ ।

ପ୍ରଭାତେ ତାତ ପାଶେ ସମର୍ପିଲୁ
ଦେଖି ମହାପତି ଆନନ୍ଦ ହେଲୁ
ନନ୍ଦନ ତାତ ପାଦେ ପ୍ରଣିପତ୍ୟ
ନଗ୍ନନ ଶୁଣି ହେଲେ ହର୍ଷିତ

ତହୁଁ ତଳପରେ

ପ୍ରବେଶ ଯାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ମନ୍ଦିରେ ।୧୭।

ବାଳା ବରହ ଅବସ୍ଥା ଅନାଇଁ
ଦୁଃଖିତ ହୋଇଲୁ କୁମାର ତହିଁ
ସୀତା ରାମ ପଦ୍ମଚରଣ ଗୁଣି
ଉପଇନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗରାଜ ଏ ଭାଷି

ସପ୍ତଦଶ ଛନ୍ଦ

ଏ ଛନ୍ଦ ବୋଧ କରିବ କୋବିଦ ।୧୮।

ସପ୍ତମ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ବଙ୍ଗଳାଶ୍ରୀ

(ଏ ଛାନ୍ଦ ଶୁଙ୍ଖଳା)

କହଇ କୁମାର ଏମନ୍ତ ଅବସ୍ଥା କାହିଁପାଇଁ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ।
 ବନ୍ଧୁକ ଅଧରା ନୋହିଲେ କାହିଁକି ବୋଲଇ କରୁଣାସିନ୍ଧୁ । ୧।
 ସିନ୍ଧୁର ଗମନା କେଡ଼େ କୃଷ୍ଣ ତୋର ହୋଇଅଛି କଲେବର ।
 ବର ବରମା ଭୃତ୍ୟପୁର ପାଇଁକି ତେଜିଲୁ ବେଶ ଆହାର । ୨।
 ହାର ବନ୍ଧିବାକୁ ବଳ ନାହିଁ ତୋର ହା ହା ପରମ ସୁନ୍ଦର ।
 ଦରିଦ୍ରାନିଧି ମୋ ଅନୁରାଗ ଲଗି ହୋଇଲୁ ତୁ ଏତେସର । ୩।
 ଶରୀର କେତଳା ତମାରୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସେ ତ କେତଳା ସମାନ ।
 ମାନସ ମୋହିନୀ ଅତି କଷ୍ଟ କଷ୍ଟେ ରଖିଲୁ ପର ଜୀବନ । ୪।
 ବନଜମୁଖୀ କି ମରସ ଦିଶୁଛି ଯଥା ଦିବା ସୁଧାକର ।
 କରକଦଳୀ ଘେନିନାହୁଁ କାହିଁକି ନୟନେ ଅଞ୍ଜନ ସାର । ୫।
 ସାରସ ଚରଣା କି କରି କରି ତୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଝଟକ ଲୋକନ ।
 କନକ ବରନା କର୍ଣ୍ଣ ବୁଜୁ ପର ଗର୍ଜିଲୁ ବେଳକୁ ଘନ । ୬।

୨ । ସିନ୍ଧୁର—ଗଜ ।

୫ । କରକଦଳୀ—ଡାଳିମ୍ବ ମଞ୍ଜିପରି ଦାନୁ ଯାହାର ।

୬ । ସାରସଚରଣା—ପଦ୍ମପରି କୋମଳ ଚରଣ ଯାହାର ।

(ପାଠାନ୍ତରେ—ସାରସଗମନା ଅର୍ଥାତ୍ ହଂସପରି ଗମନ ଯାହାର)

ଘନ ଘନ ଏକାବେଳେ ଡାକୁଥିବେ ଯେତେବେଳେଟି ଦର୍ଦ୍ଦର ।
 ଦୂର ଚେତନା ହେଉଥିବ ତୋହର ଏମନ୍ତ ହୁଏ ମନର । ୭।
 ନରଇନ୍ଦ୍ର ସୁତା ନିଦ୍ରା ନ ଆସଇ ପରା ତୋତେ ରଜନରେ ।
 ମାରେ ପୂରଇ ପରା ପଦ୍ମନୟନୀ ଅବନୀ ଶରୁ ନଖରେ । ୮।
 ଖରେ ନିଃଶ୍ଵାସ ଛୁଡ଼ୁ ପରା ପଡ଼ିଲେ ମୋର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଚିତ୍ତର ।
 ତରଳ ହୃଦୟା ହେଉ ପରା ଦେଖି ଫୁଲ ସୁନନା ନିକର । ୯।
 କର ଭଞ୍ଜିତ ଭୟଦ ହେଉଥିଲେ ପରା ଯେ ଡାହୁକା ବଳୀ ।
 ବଳୀ ଶୋଭନା ହେଉଥିଲ ଏ ମନ୍ତ୍ରୀ ତୋହର ପଲଙ୍କ ଭଲ । ୧୦।
 ଭଲ ଯାଉଥିଲ ପରା ତୋ ବଚନ କହିବା ବେଳେ ଅବଳା ।
 ବଳା ବିଭୂଷଣ ନିଗଡ଼ ପରାପେ ମଣୁଥିଲୁ ପରା ବାଳା । ୧୧।
 ବାଳାରୁଣାଧର ଅନୁଭୂତା ଗୁଟୁ ଶୁଣି ହୋଇଲ ହରଷ ।
 ରସବତୀକ କୋଳେ ଧରି ବସିଲ କୁମର ରସେ ଆବେଶ । ୧୨।
 ବେଶ କରିସାରି ଆରମ୍ଭ କଲ ସେ ବିବିଧ ପ୍ରକାରେ ରତି ।
 ରତିପତି ଲଜ୍ଜା ପାଇ ଅପସରେ ସନ୍ତୋଷ ହେଲେ ଦମ୍ପତି । ୧୩।
 ପତି ସେ ଉତ୍ତରୁ ପାଇଥିଲ ଦୁଃଖ କହିଲ ପ୍ରିୟା ଛୁମୁର ।
 ମୁରପରବର୍ଣ୍ଣ କୋଳେ ବସାଇଲ ପୁଣିରେ ନାଗରାବର । ୧୪।
 ବର ନିତମ୍ବିନୀ ଜୀବ ଥିବାଯାକେ ନୋହିବି ଲବେ ଅନ୍ତର ।
 ତରଳ ନୟନା ନୟନ କରିବି କୁଇଁ ମୁହିଁ ଗଙ୍ଗାଧର । ୧୫।

୭ । ଦର୍ଦ୍ଦର — ବେଙ୍ଗ ।

୧୩ । ରତିପତି — କନ୍ଦର୍ପ, ଅପସରେ — ଗୁଲିଯାଏ ।

୧୪ । ମୁରପର — ମୁରର ଯେ ବିଷ୍ଣୁ ।

୧୫ । ଲବେ — ଟିକିଏ, ତରଳ — ଚଞ୍ଚଳ ।

ବିଜ୍ଞାପନ

କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ କୃତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବହି ଆମ୍ଭଠାରେ ମିଳେ

ବୈଦେହ୍ୟଶ ବିଳାସ ସ୍ତୋ ୧	ଟ ୧୨-୦୦
ଲବଣ୍ୟବତୀ	ଟ ୫-୦୦
କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ	ଟ ୬-୦୦
ପ୍ରେମ ସୁଧାନିଧି	ଟ ୧-୨୫
ରସିକ ହାରାବଳୀ	ଟ ୧-୦୦
ରସଲେଖା	ଟ ୧-୨୫
କଳା କଉତୁକ	ଟ ୧-୦୦
ଯମକରାଜ ଚଉତିଶା	ଟ ୧-୨୫
ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା	ଟ ୧-୨୫
ଚନ୍ଦ୍ରକାବ୍ୟ ବନ୍ଦୋଦୟ	ଟ ୪-୦୦
ଅବନୀ ରସତରଙ୍ଗ	ଟ ୧-୫୦
ଗୁରୁ ଭୂଷଣୀ	ଟ ୧-୦୦
ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ	ଟ ୩-୦୦
ରସପଞ୍ଚକ	ଟ ୧-୨୫
ବଜାର ବୋଲି	ଟ ୦-୨୫
ଦଶପୋଇ	ଟ ୧-୨୫
ପଞ୍ଚ ସାୟୁକ	ଟ ୧-୨୫
ଗୀତାଭିଧାନ	ଟ ୧-୨୫

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ

ଓଡ଼ିଶା ଜଗନ୍ନାଥ କମ୍ପାନୀ

ବାଲୁବଜାର, ପୋ: ଅ: ଚନ୍ଦ୍ରମାର୍ଗ, କଟକ-୨